

УДК 378.093.2.091.26:[304:005.336.2]

Киливник В.В.

ДІАГНОСТИКА ЗНАТЬ ПРО СОЦІОКУЛЬТУРНУ КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті проаналізовано анкетування студентів першого курсу педагогічного коледжу на предмет знання та розуміння ними сутності понять "компетентність" та "соціокультурна компетентність"; усвідомлення важливості наявності соціокультурної компетентності у майбутнього вчителя іноземної мови. Обґрунтовано вибір запитань, що передбачають відкриті відповіді студентів. Виходячи з даних анкетування зроблено висновки стосовно подальшої роботи зі студентами з метою підвищення рівня їх соціокультурної компетентності.

Ключові слова: компетентність, соціокультурна компетентність, анкетування, рівні знань майбутніх учителів іноземної мови.

Постановка проблеми. Сучасні зміни у соціальній, політичній, економічній сферах, зумовлені процесами глобалізації та євроінтеграції України до світового освітнього простору зумовили зміну вимог до підготовки вчителя іноземної мови в умовах коледжу. Однією з найголовніших вимог є розуміння ним загального соціокультурного контексту своєї діяльності та здатність самостійно орієнтуватися в полікультурному середовищі сучасного суспільства, а також брати участь у діалозі культур для вирішення педагогічних завдань. У контексті зазначеного діагностика знань студентів про соціокультурну компетентність майбутніх учителів іноземних мов в умовах педагогічного коледжу є актуальним і своєчасним.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Питанню формування професійної готовності майбутнього вчителя до педагогічної діяльності присвячені роботи В. Андрущенко, Л. Вовк, І. Зазюна, А. Міщенко, В. Семиченко, О. Мороз, Н. Кузьміної, В. Сластьоніна. Проблеми формування професійної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, у тому числі й соціокультурної, присвячено дисертаційні роботи українських дослідників (Г. Воробйова, І. Закір'янової, В. Калініна, Т. Колодзько, Л. Тишакової, С. Шехавцової та ін.). Наявність робіт не забезпечили актуальність з'ясування означеної проблеми, зокрема тема соціокультурної підготовки в працях здебільшого має фрагментарний характер.

Мета статті передбачає розглянути та проаналізувати анкетування, спрямоване на виявлення рівня знань майбутніх учителів англійської мови про соціокультурну компетентність студентів Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу.

Виклад основного матеріалу. Про формування соціокультурної компетентності йдеться у загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти з метою покращення якості спілкування між європейцями з різною мовою та культурним підґрунтям [4, с. 3], переконливо доводить, що спілкування полегшує мобільність та більш прямі контакти сприяє взаєморозумінню співпраці. Фахівці Міжнародної комісії Ради Європи пропонують здійснювати аналіз використання мови з точки зору стратегій, що застосовуються учнями для активізації загальної і комунікативної компетенцій з метою здійснення видів діяльності та процесів, включених у продукцію і рецепцію текстів, та для побудови мовлення на обрані теми, що дозволяє їм виконувати завдання, які з'являються в конкретних умовах і межах певних ситуацій, що виникають на різних етапах життєдіяльності [4, с. 5].

Спрямованість професійної освіти у підготовці майбутнього вчителя іноземної мови на засвоєння ним знань, умінь та навичок в сучасних умовах інтеграції України до світового та європейського освітнього простору не є дієздатною та ефективною, оскільки в умовах глобалізації важливим виявляється пошук механізму перетворення розмаїття мов і культур із чинника, що перешкоджає діалогу між представниками різних лінгвосоціумів, у засіб взаємного розуміння, збагачення та творчого розвитку соціально активної особистості [4, с. 8]. Соціальна та академічна мобільність сучасного громадянина України покликана допомогти йому глибоко відчувати свою приналежність до свого народу й усвідомлювати себе громадянином батьківщини й одночасно суб'єктом полікультурної та мультилінгвальної світової цивілізації, що і стає пріоритетом іншомовної освіти [5, с. 107]. Зрозуміло, що першочергова роль в цьому процесі належить саме вчителю іноземної мови.

Головна функція освіти багатьма сучасними вченими визначається як соціокультурна адаптація людини в світі [1; 3]. Особлива роль у цьому належить іноземній мові, яка в сучасних умовах інтенсивних міжнародних контактів стає важливим засобом узагальнення пізнання дійсності й міжкультурної комунікації [2; 5]. Міжкультурне іншомовне спілкування вимагає не лише розуміння почутого і вміння реагувати на репліку, а перш за все взаєморозуміння на рівні діалогу культур [6], а

студенти педагогічного коледжу, вивчаючи іноземну мову, якраз і перебувають в умовах діалогу культур (рідної та іноземної).

Метою діагностики було виявлення рівня знань студентів коледжу – майбутніх учителів іноземної мови про соціокультурну компетентність як особистісного новоутворення, що конкретизується у здатності вчителя здійснювати полі функціональні, полі предметні, культуро доцільні види педагогічної діяльності, пріоритетом якої є націленість на позитивний результат формування розглядуваного новоутворення у своїх учнів.

Діагностування здійснювалося на базі Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу зі студентами першого курсу. Всього було опитано 154 особи. Результати дослідження стануть так званою "точкою відліку" для формувального етапу педагогічного експерименту.

Сьогодні освіта розглядається як трансляція наступним поколінням накопичених суспільством знань для розвитку у молодих людей пізнавальних можливостей, а також прищеплення вмій і навичок для застосування цих знань (загальноосвітніх та професійних) на практиці. Проте, процес трансляції культури через освіту, результатом чого є, зокрема високий рівень соціокультурної компетентності вчителя під час професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в умовах коледжу носить особистісну орієнтацію, оскільки "заломлюється" через внутрішній світ особистості. Механізмом такої трансляції є інтеріоризація культурних особливостей носіїв іноземної мови майбутніми учителями. Ключовою в цьому процесі є особистість з її потребами, мотивами, цілями та прагненнями. Саме тому всі запитання анкети з'ясування співвідношення термінологічностей передбачали відкриті відповіді студентів. Не дивлячись на те, що такі відповіді складніше піддаються обробці та узагальненню, нами було обрано саме їх, оскільки відповіді на них дають змогу зрозуміти індивідуальні особливості кожного студента у розумінні досліджуваного поняття. Запитання анкети можна бачити в додатку.

Відповіді студентів-першокурсників на перше запитання анкети (як Ви розумієте поняття "компетентність?"), засвідчили, що поняття "компетентність" чи "компетентна людина" вони розуміють як: людина, яка має знання і досвід – 41,4 %, знання та вміння – 21,5%, освічена людина – 24,1%, опитаних, навички, якими володіє викладач – (13% респондентів). Тобто ми бачимо, що жодна відповідь не є повною та конкретною; кожна відповідь відображає лише одну або кілька складових компетентності. Також можна помітити, що більшість студентів (87 %) пріоритетним для визначення компетентності бачать знання, що також є помилковим, адже в жодному з сучасних бачень науковцями поняття "компетентність" не виділена як пріоритетна жодна із складових.

Для того, щоб, використавши дане анкетування нам вдалося виконати не лише діагностичну, а й освітню функції, нами було запропоновано друге запитання: "Які поняття є тотожними: а) компетентність і знання; б) компетентність і досвід; в) компетентність та уміння; г) компетентність і здібності; д) компетентність і навички? Оберіть один варіант". Відповіді студентів розподілилися таким чином: а) 19,6 %; б) 12,3%; в) 9,1 %; г) 11,2 %; д) 12,4 %. Жоден варіант не обрало 35,4 % опитаних. Вважаємо, що освітню функцію частково вдалося досягти, оскільки більш ніж третина з усіх опитаних студентів замислилися, що жоден із варіантів є вузьким для вірного розуміння сутності поняття компетентності.

Соціокультурну компетентність (відповідь на третє запитання анкети) переважна більшість студентів першого курсу (майже 72%) трактують як знання з таких предметів як культурологія, країнознавство, історія; 26,4 % респондентів ототожнюють досліджуване поняття з ерудованістю вчителя іноземної мови в своєму та суміжних предметах, а 1,6% опитаних – з креативністю. Аналіз відповідей свідчить про відсутність у студентів чітких знань про сутність та зміст соціокультурної компетентності майбутнього вчителя.

Четверте запитання звучало так: "Як вважаєте, наскільки важливим є формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови в педагогічному коледжі?"

а) дуже важливим; б) важливим; в) не дуже важливим; г) не важливим".

Стосовно важливості формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови в педагогічному коледжі відповіді студентів розподілилися таким чином: 63,6 % респондентів зазначили, що це є важливим, а 36,4 % – що дуже важливими. Варіанти "не дуже важливим" та "не важливим" студентами не обиралися.

Під час відповіді на п'яте запитання анкети стосовно змісту предметів, які, на їхню думку мають найбільший потенціал у формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови практично всі студенти в переліку зазначали іноземну мову, географію, історію, літературу, музику. 3% респондентів не дали відповіді на це запитання і ще 2,8% опитаних серед переліку предметів зазначали такі, зміст яких доволі складно використати у формуванні соціокультурної компетентності – наприклад, біологія.

Несподівано була відповідь студентів першого курсу на шосте запитання анкети стосовно підвищення ефективності формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в умовах коледжу. Узагальнивши відповіді, нами був здійснений поділ на дві категорії: понад 43 % студентів зазначали, що це подача матеріалу в цікавій, доступній формі, збільшення практичних занять на вивчення іноземної мови, спілкування з носіями мови, тобто пріоритетною студентами визначається діяльність викладача коледжу, а більшість, тобто 57% опитаних давали такі відповіді: "проявляти активність і бути цілеспрямованим", "бути більш старанним і працелюбним, проявляти креативність", "старанно вчитися, більше часу приділяти предметам, які є важливими у формуванні соціокультурної

компетентності", "робити домашнє завдання". Була навіть така відповідь: "займатися самоосвітою навіть після закінчення закладу". Тобто ця категорія студентів пріоритетною бачить діяльність студента у формуванні соціокультурної компетентності.

Таким чином, можемо бачити, що знання студентів про соціокультурну компетентність майбутнього вчителя іноземної мови є поверховими, проте, результати анкетування засвідчили високий рівень спрямованості студентів у підвищенні ефективності досліджуваного поняття на себе, що, безперечно є позитивним.

На сучасному етапі розвитку освіти в світовому масштабі та в Україні вважаємо недостатнім у викладанні іноземної мови орієнтування переважно на засвоєння студентами знань, умінь та навичок, як це відбувається сьогодні в переважній кількості сучасних педагогічних коледжів. Сьогодні іноземна мова і, зокрема, англійська як навчальний предмет має стати джерелом полікультурного розвитку студентської особистості як культурно-історичного суб'єкта, що сприймає історію людства і свого народу в розвитку, відчуває відповідальність за свій народ, державу, майбутнє своєї країни і людської цивілізації в цілому; визнає культурні і мовні права людства, виступає за політичні свободи; виявляє готовність і здатність до співробітництва з іншими людьми у руслі гармонізації відношень людини, природи і суспільства; виконує роль суб'єкта діалогу культур [2, с. 72]. Такий підхід і був головним у оцінюванні рівня соціокультурної компетентності студентів під час виконання ними такого завдання. Для того, щоб студенти не помітили цілеспрямованість нашого дослідження (визначити рівень їхньої соціокультурної компетентності) ми запропонували їм написати англійською мовою твір-роздум на тему "Діалог культур: що це для мене?" Студенти, думаючи, що будуть оцінювати рівень їхніх знань з англійської мови, були націлені саме на правильність написання слів та побудову речень. Таким чином, вдалося досягти максимальної чесності у викладі думок.

Під час оброблення результатів відповіді аналізувалися за наявністю та глибиною розкриття у творі характеристик соціокультурної компетентності:

- спрямованість власної діяльності на інших;
- знання традицій, культурних особливостей англійських народів;
- громадянська позиція;
- толерантність.

Змістова характеристика кожного з перерахованих показників оцінювалася 2, 3, 4 або 5 балами відповідно до шкали:

2 бали: низький рівень, нерозуміння сутності найважливіших сторін компетентності або негативне ставлення до якостей, знань, які зумовлюються соціокультурною компетентністю;

3 бали: базовий рівень, неглибоке поверхове розуміння сутності ознак компетентності та соціокультурної компетентності, пасивне ставлення до формування якостей, зумовлених досліджуваним явищем;

4 бали: достатній рівень: правильне розуміння сутності соціокультурної компетентності, активне ставлення до формування відповідних якостей, проте нестійке, епізодичне;

5 балів: високий рівень, повноцінне розуміння провідних ознак тих або інших сторін соціокультурної компетентності.

Аналіз і узагальнення отриманої інформації засвідчили такі результати:

- високий рівень виявили 10 студентів (6,5 % респондентів);
- достатній рівень – 21 студентів (13,6 % респондентів);
- базовий рівень – 68 студентів (44,2% респондентів);
- початковий рівень – 55 студентів (35,7 % респондентів).

Виходячи з даних анкетування можна зробити **висновки** стосовно подальшої роботи зі студентами з метою підвищення рівня їх соціокультурної компетентності: 1) розширити знання студентів у сфері компетентнісного підходу, можливо, під час спеціального курсу в процесі позааудиторної роботи; 2) внести зміни в процесуальну частину викладання іноземної мови, які б включали особистісно-зорієнтований та діяльнісний підходи; 3) розробити методіку моніторингу всіх складових соціокультурної компетентності (когнітивного, операційно-процесуального та мотиваційно-ціннісного) під час аудиторної та позааудиторної роботи зі студентами в умовах педагогічного коледжу.

Використані джерела

1. Андрущенко В.П. Світанок Європи: Проблема формування нового учителя для об'єднаної Європи ХХІ століття. Київ, 2011. 1099 с.
2. Беляєв О.М. Вашуленко М.С., Плахотник В.М. Концепція мовної освіти в Україні. *Рідна школа*. 1994. №9. С. 71–73.
3. Вовк Л. П. З'ясування дидактичної моделі науки і дисципліни *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 53: збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. Київ, 2016. С. 5–10.
4. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. Київ, 2003. 273 с.
5. Селиванова Е.А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации: Монограф. учеб. пособие. Київ, 2002. 336 с.

6. Розов Н.С. Культура, ценности и развитие образования. Москва, 1991. 193 с.
7. Vovk L., Kosharna N. Basic structures of the future teacher's intelligence and activity // *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, V (60) / [Editor-in-chief: Dr. XéniaVámos]. Budapest: published by the support of Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe, 2017. Issue 135. P. 61–64.
8. Claxton G. Creativity: A guide for the Advanced Learner (and Teacher) *Haywards Heath: National Association of Head Teachers*. – Bristol, 2003. 75 p.

Додаток

Шановні студенти! Просимо вас взяти участь у анкетуванні.

1. Як Ви розумієте поняття "компетентність"?
2. У чому сутність, на Вашу думку поняття "соціокультурна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови"?
3. Які поняття є тотожними: а) компетентність і знання; б) компетентність і досвід; в) компетентність та уміння; г) компетентність і здібності; д) компетентність і навички? Оберіть один варіант.
4. Як вважаєте, наскільки важливим є формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови в педагогічному коледжі? а) дуже важливим; б) важливим; в) не дуже важливим; г) не важливим.
5. Зміст яких предметів, на Вашу думку, має найбільший потенціал у формуванні соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови? Відповідь обґрунтуйте.
6. На Ваш погляд, як можна підвищити ефективність формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в умовах коледжу?

Щиро дякуємо за співпрацю!

Культурик В.

DIAGNOSTICS OF KNOWLEDGE ABOUT SOCIO-CULTURAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF FOREIGN LANGUAGE IN THE PROFESSIONAL PREPARATION SYSTEM

In the article, on the basis of the European recommendations on language education and the opinions of experts of the International Commission of the Council of Europe, the emphasis was placed on the change in the direction of preparing the future teacher of a foreign language in college conditions for the acquisition of his knowledge, skills, skills at the present stage of globalization processes to competency, which would transform diversity languages and cultures, which hinders the dialogue between representatives of different linguistic communities, as a means of mutual understanding, enrichment and creative development of a socially active person. The stated purpose of diagnostics, as the identification of the level of knowledge of college students – future teachers of a foreign language about the socio-cultural competence as a personal neoplasm, which is specified in the ability of the teacher to carry out the field of functional, field subject, and culturally appropriate types of pedagogical activities, whose priority is the targeting of the positive result of the formation of the considered neoplasm in their students. The questionnaire of students of the first year of the pedagogical college for the subject of knowledge and understanding of the essence of the concepts of "competence" and "socio-cultural competence" was analysed; awareness of the importance of the presence of socio-cultural competence in the future teacher of a foreign language. The choice of questions, which includes open answers of students, is substantiated by proving personal orientation of the process of internalization of cultural features of the speakers of a foreign language by future teachers. Convincingly proved the fulfilment of the functions (diagnostic, educational and developing) by these questionnaires. Based on the analysis of the results of the questionnaire, conclusions were made regarding further work with students in order to increase their socio-cultural competence, which consists in the development and implementation of 1) an additional course aimed at improving special competencies; 2) models of improvement of the investigated quality for future teachers in college conditions; 3) methodical tools for diagnosing the components of socio-cultural competence (cognitive, operational-procedural and motivational-value) during the entire stage of its formation.

Key words: *competence, sociocultural competence, the survey, level knowledge of the future teachers of a foreign language.*

Стаття надійшла до редакції 15.03.2018 р.